

1 SKYRIUS

1891

Vėliau, gyvendama vien prisiminimais, ėmė juos branginti: anas senasis Honolulu, koks buvo kitados, pradingo amžiams. Svečiui miestas tikriausiai panėšėjo į prašmatnų hibridinių augalų sodą: bengalinių fikusių ir tikrųjų skėtarių paunksmėje dunksojo florentietiško stiliaus rūmai; dulkėtose gatvėse klestėjo medinių parduotuvių, tarsi atklydusių iš senųjų Amerikos vakarų, fasadai; į dangų šovė Naujosios Anglijos bažnyčios bokštų smailės, kyšančios virš palmių ir kokospalmių giraičių. Atvykėliui jis turbūt padvelkdavo egzotika ir atrodydavo pažįstamas, o penkiametei Reičelei šis miestas buvo žaidimų vieta ir namai.

Negalėjo pasakyti, kodėl jai į atmintį įsirėžė kai kurie dalykai: kišenę sveriančios penkių centų *hapa'umi** monetas; šalto Taičio limonado skonis karštą dieną, aukštai virš galvos lyg kokios baltosios akacijos šnarantys palmių lapai, kai su broliais žaisdavo tarp Vaikiki ryžių laukų ir žuvų tvenkinių. Reičelė prisiminė,

* Havajietiškas doleris. (Čia ir toliau – vert. past.)

kaip maudydavosi plačiuose Kapiolani parko kanaluose, dėl šito labai nerimaujant ir gąsdinantis jos motinai; vis dar po savo kojomis juto apsamanojusį jų dugną ir slidžius akmenis. Kaip su seserimi dardėdavo tramvajumi Karaliaus gatve, įsispraudusios tarp keleivių, vežančių viską: nuo kalmarų iki kiaulių, nuo viščių iki skalbinių į kinų skalbyklas, o mulai ir arkliai, tempdami tramvajų, dažnai atlikdavo gamtinius reikalus. Pamačiusi už savo ranką ilgiau nudrykusias jų išmatas ir joms sušliurksėjus po tramvajumi, Reičelė išpūsdavo akis ir sukikendavo.

Bet ryškiausiai ji prisiminė Garlaivio dieną, nes tada namo grįžo jos tėvas.

– Ar šiandien Garlaivio diena?

– Ne, – mama padavė Reičelei ką tik išvirtą valgomosios kolokazijos gumbą. – Nusilupk.

Reičelė mikliai nuplėšė minkštą violetinę odelę, stengdamasi nepažeisti stiebo, ir viltingai pasižiūrėjo į motiną. – O rytoj jau bus Garlaivio diena?

Dorotėja Kalama, kurios veidas dažniausiai būdavo griežtas ir rūstus, suirzusi dėbtelėjo į dukterį.

– Iš kur aš žinau. Gal manai, kad stoviu ant Koko Galvos ir dairausi? – akmeniniu grūstuvėliu sutrynusi į vienalytę standžią tyrę gabalėlį valgomosios kolokazijos, gūžtelėjo pečiais. – Galbūt jis parsiras kitą savaitę.

– O ne, mama, – lygiai prieš penkias savaites jos gavo tėčio laišką, išsiųstą iš Samoa. Jis rašė iškeliausias namo po mėnesio. Reičelė nė kiek neabejojo, kad perplaukti vandenyną trunka ne daugiau kaip savaitę. – Nuo Samoa iki Honolulu maždaug trys tūkstančiai šeši šimtai kilometrų, – išdidžiai pranešė ji.

Motina skeptiškai nužvelgė dukterį.

– Ar žinai, kokio ilgio tas kilometras?

Reičelė kiek susimąstė, apvalus, putlus jos veidelis surimtėjo. Paskui ji plačiai išskėtė rankas. Dorotėja nusikvatojo, bet jai nepėjus atsakyti lauke suklego berniukai.

– Nekenčiu tavęs! Nešdinkis!

– Tai *tu* nešdinkis!

Reičelės broliai Bendžaminas ir Džeimsas, kitaip – Kimas, kurį taip vadino tik mama, nepripažįstanti krikščioniškų vardų, pešdamiesi užlėkė priekiniais laiptais ir įsiveržė į namą. Medinis karkasinis namas su vos keliais kukliais baldeliais buvo lyg vienas didelis atviras kambarys: viena jo pusė skirta gyvenamajai daliai ir valgomajam, o kitoje riogsojo krosnis, praustuvus ir spintelės. Iš to kambario siauru koridoriumi galėjai patekti į tris ankštus miegamuosius. Niuksindami vienas kitą kumščiais berniukai šliūžtelėjo dideliu dembliu, nupintu iš pandanų lapų. Kimas kojomis įsiremė į grindis, tarsi būtų plėšęs paukščio krūtinkaulį, kad išsipildytų jo noras.

– Tu baisus mušeika ir pagyrūnas! – apkaltino Benas Kimą.

– O tu mažvaikis! – broliui atsikirto Kimas.

Dorotėja pasėmė dvi saujas šlapių kolokazijų odelių ir sviedė į savo sūnus. Berniukai tučtuojau ėmė spjaudyti violetines odeles, o Dorotėja atsistojo priešais juos, įsisprendusi į šonus, rudos jos akys degė pykčiu.

– Kas čia dedasi! Niaujatės, ir dar sekmadienį! Nusiprauskit veidus ir ruoškitės į bažnyčią, kitaip išpersiu jums kailį!

– Kimas pradėjo!

– Dievui vis tiek, kas pradėjo! Jam rūpi tik tai, kad kažkas veliasi į bėdą šventą jo dieną!

– Bet, mama...

Dorotėja griebė dar vieną saują kolokazijų odelių, tačiau berniukai nebeprisėgyniaudami dingo savo miegamajame, lyg būtų pasklidę *kahuna** kerai.

– Aš baigiau, mama, – Reičelė padavė nuluptą kolokaziją motinai, ši patenkinta ją apžiūrėjo.

– Ką gi, – tarė Dorotėja sušvelnėjusiu veidu, – gerai padirbėjai. – Kolokaziją supjausčiusi mažesniais gabalėliais, sugrūdo tyrę, tada ant jos užpylė reikiamą kiekį vandens. – Nori išmaišyti? – paklausė Reičelės.

Mergaitė noriai sukišo smulkias rankutes į glotnią masę ir ėmė ją minkyti. Jai šiek tiek padėjo motina, ir netrukus paprasutė kolokazijų tyrę stebuklingai virto gardžia *poi*.

– Mama, šitie bateliai ankšti! – į kambarį atkaukšėjo Reičelės sesuo Sara, vyresnė už ją dvejais metais. Vilkėjo balta medvilninė suknelė, mūvėjo juodomis kojineis. Ji dėjosi šlubčiojanti ir pirštu dūrė į juodus odinius batelius užsegamu viršumi. – Nejaučiu kojų nykščių, – išvydusi *poi* aplipusius Reičelės pirštus, nutaisė rūgščių miną. – Ji gumuliuota.

Dorotėja rūsčiai dėbtelėjo į ją.

– Tai tavo galva gumuliuota. Juk Reičelė triūsė iš peties? – ji pataršė ilgus juodus Reičelės plaukus; mergaitė linksmai nusišypsojo ir metė į Sarą džiugų žvilgsnį. Dorotėja vėl atsigrėžė į Sarą. – Tikrai neisi į bažnyčią apsiavusi sandalais. Įsivaizduok, kad tavo kojų nykščiai ką tik ėmė ir nukrito. Drožk pasiimti skrybėlaitės! – Sara liovėsi šlubuoti lyg mostelėjus burtų lazdele, išskubėjo iš kambario, bet grįžtelėjusi nusiviepe seseriai, su pasigardžiovimu laižančiai nuo pirštų *poi*.

Iki Kaumakapilio bažnyčios buvo kiek daugiau nei puskiometris, bet spaudžiant bateliams tas kelias atrodė ilgesnis, o

* Burtininkas, magas, gerbiamas asmuo, visuomenėje turintis moralinį autoritetą (hav.).

Dorotėja savo vaikams nepamiršo priminti – *visada* primindavo, – kaip jiems pasisekė, kad gali melstis tokioje gražioje naujojoje, vos prieš trejus metus atidarytoje bažnyčioje. Dvi medinės jos smailės – joms iškilus, karalius pasakė, kad dabar žmonės bus „arčiau Dievo“, – kyšojo virš gretimų pastatų lyg didžiulės ietys. Jos atsispindėjo Nuuanu upelio, garmančio šalia, vandenyje, ir dievobaimingiems žmonėms galėjo atrodyti, kad buvo nukreiptos ne vien į dangų, bet įžūliai smigo ir į pragarą, tarsi mesdamos iššūkį šėtonui, tūnančiam savo valdose.

Dorotėjai giedant su kitais parapijiečiais himną „Amžinoji uola“*, jos vaikai, savaip suprantantys, kas tas pamaldumas, laiką leido sekmadieninėje mokykloje. Vaikų darželio klasėje Reičelė spalvotais pieštukais piešė vaizdus iš Biblijos, paskui įdėmiai klausėsi savo mokytojo pono Makridžio, žilstelėjusio Jungtinių Valstijų pilietinio karo veterano, kuris vilko dešinę kartečės sužalotą koją.

– „Ketvirtos nakties sargybos metu, – citavo Evangeliją pagal Matą ponas Makridis, – Jėzus atėjo pas juos, žengdamas ežero paviršiumi. Pamatę jį, einantį ežero paviršiumi, mokiniai...“**

Jis išvydo pakeltą Reičelės ranką.

– Klausau, Reičele.

Mergaitė rimtai paklausė:

– Kokio ežero?

Jos mokytojas sumirksėjo.

– Kaip kokio?

– Kokio ežero paviršiumi jis ėjo?

– Ak... na... – mokytojas susierzinęs peržvelgė puslapį. – Čia neparašyta.

* Krikščioniškas himnas, 1763 m. parašytas pastoriaus Augusto Toplody.

** Mt 14, 25–26. (Čia ir toliau citatos iš: Biblija, arba Šventasis Raštas. LBD ekumeninis leidimas, 1999 m., *biblija.lt*.)

– Ar Ramiojo?

– Kažin.

– Atlanto?

– Tai nesvarbu, vaikeli. Svarbu, kad jis ėjo ežero paviršiumi, o koks tas ežeras, visai vis vien.

– Ak, – Reičelė buvo nusivylusi. – Aš tik norėjau sužinoti.

Ponas Makridis toliau skaitė, kaip Jėzus liepė Petruui eiti kartu su juo vandens paviršiumi, kaip paskui jis išlipo naujame krašte. „Pažinę Jėzų, tos vietos gyventojai išgarsino jį visoje apylinkėje. Žmonės sugabeno pas jį visus sergančius. Jie prašė jį leisti palytėti nors apsiausto apvadą. Ir kas tik palietė – pasveiko.“*

– „Iš ten išėjęs, Jėzus pasitraukė į Tyro ir Sidono sritį. Ir štai iš ano krašto atėjo viena moteris kanaanietė...“**

Reičelė vėl pakėlė ranką.

Mokytojas atsiduso.

– Klausau, Reičele, – tarė pavargusiu balsu.

– Kur yra tas Tyras? Ir Sidonas?

Ponas Makridis nusiėmė akinius.

– Tai miestai. Kažkur Šventojoje Žemėje. Ir kol dar nepa-klausei, atsakysiu, kad Kanaanas – senas Palestinos ar jos terito-rijos dalies pavadinimas. Ar patenkinau tavo smalsumą, vaikeli?

Reičelė linktelėjo. Jos mokytojas užsibalnojo akinius ir tęsė Jėzaus kelionės kroniką.

– „Iš ten išėjęs, Jėzus atvyko prie Galilėjos ežero...“***

Ponas Makridis nutilo, pro akinių viršų dėbtelėjo į Reičelę ir pasakė:

– Jei kam įdomu, manyčiau, tai tas pats ežeras, kurio paviršiu-mi kiek anksteliau ir ėjo Jėzus.

* Mt 14, 35–36.

** Mt 15, 21–22.

*** Mt 15, 29.

•

Po pamaldų būdavo mėgstamiausias Reičelės dienos metas, mama užsukdavo į Lav kepyklėlę* Nuuanu gatvėje nusipirkti šviežios šviesios raugintos duonos, iškeptos tą rytą. Lav kepyklėlė buvo cukraus katedra, saldėsių ir kepinių – tortų, pyragų su kmynais, sausainių, Dženės Lind pyrago, sūdytų krekerių, apvalučiu keksų – šventovė. Kartais pirkėjus pasitikdavo pati jos šeimininkė Fanė Lav, o kartais – vyriausias jos sūnus Džeimsas, kuris mirktelėjęs ir nusišypsojęs kyštelėdavo Reičelei sausainį ar gabalėlį riešutų pyrago ir pranešdavo:

– Šiandien esi dvidešimt aštunta pirkėja, taigi štai tau prizas!

Retsykais mama nupirkdavo ne šviežios, o dienos senumo duonos arba kaip dabar mėgindavo nuderėti kelis pensus už Naujųjų metų pyrago likučius. Nors dar nedidelė, Reičelė jau suprato, kad jos šeimai dažnai stinga pinigų, todėl ji retai išigeisdavo kokio nors brangesnio dalyko, mat žinojo mamą sunkiai dirbant, stengiantis išsiversti su pinigais, kuriuos jai palikdavo tėvas, ypač dabar, kai šeima paskutinįkart jį matė prieš aštuonis mėnesius.

Kaip ir kas vakarą, mama stovėjo prie Reičelės lovos ir laukė, kol ji sukalbės savo maldas. Reičelė visados pridėdavo ir savo maldelę: prašydavo Dievo, kad jis padėtų tėčiui saugiai ir greitai perplaukti jūrą.

Honolulu uoste lingavo laivų stiebų miškas, juosiamas koralinųjų rifų, pro juos į atvirą jūrą ringavo siauras kanalas. Kitaip nei rytuose didingos *Lē'ahi*, arba Deimantinės Galvos, kaip ją

* *Love's Bakery* – 1853 m. Honolulu, Nuuanu gatvėje, išeivio iš Škotijos Roberto Love atidaryta kepyklėlė. Šių kepyklėlių tinklas Havajuose veikia iki šiol.

pervadino *haoles*, baltieji svetimšaliai, užuovėjoje šviesaus smėlio pusrėnuliu gražiai išsidriekęs Vaikiki, šis uostas buvo atgrasi galvijų priplaukų, prekybos bendrovių, smuklių ir šen bei ten įsikūrusių viešnamių maišalynė. Kasdien jame inkarus išmesdavo iki šimto laivų: barkų, škunų, brigantinų, kreiserių ir garlaivių, kurių žemų, drūtų metalinių kaminų, naujojo amžiaus avangardo, gausėjo tarp medinių stiebų. Bet pasirodęs garlaivis vis tiek keldavo nemažą jaudulį, ir kai tik vienas jų išnirdavo horizonte, viso miesto parduotuvių languose pakibdavo lentelės UŽDARYTA, o vyrai, moterys ir vaikai plūstelėdavo į uostą pasitikti atplaukiančio laivo.

Reičelė sėdėjo motinai ant pečių ir spoksojo, žemiau bruzdant vis tirštesnei miniai, o išvydusi uosto link greitai pūškuojantį garlaivį „Mariposa“ labai susijaudino. Garlaivį pasitiko locmano kateris ir palydėjo jį kanalu; laivams priplaukus arčiau kranto, molo gale išsirikiavęs Karališkasis Havajų orkestras užgrojo nacionalinį himną *Hawai'i Pono'ī**, kurį sukūrė pats karalius Kalakaua.

Kai „Mariposa“ išmetė inkarą šalia juodų anglių krūvos, Reičelė pastebėjo jūreivį, kuris numetė storą lyną nuo denio ant priplaukos. Kresną havajietį, pradėjusį ketvirtą dešimtį, labai raumeningomis rankomis, įdegusiomis net žemesnių platumų saulėje, kuri buvo tokia pat alsinanti.

– Tėti! – modama sušuko mergaitė, tačiau tėvas buvo labai užsiėmęs, padėjo priešvartuoti laivą, todėl jos nepastebėjo. Tik išlipus keleiviams ir kroviniams jau keliaujant iš laivo triumfo, Reičelė galų gale pamatė, kaip tėtis leidžiasi trapu, vienoje rankoje nešdamas kelionkrepšį, o kitoje – didžiulį nučiurusį lagaminą.

Plačiame draugiškame Henrio Kalamos veide švytėjo džiugi šypsena, jis kilstelėjo lagaminą, tarsi būtų ketinęs jį sviesti.

* „Gimtieji Havajai“ (hav.).

– Ei! Dukružėle! Gaudyk!

Reičelė sukikeno. Henris pribėgo prie jų, o Dorotėja, nuvėrusi jį priekaištingu žvilgsniu, tarė:

– Niekam tikęs nedorėli, kur trankeisi paskutinius aštuonis mėnesius? – tada pabučiavo jį su pasidygėjimu, tik patvirtinančiu jos žodžius.

– Tėti! – Reičelė šokčiojo aukštyn žemyn ir Henris paėmė ją ant stambių savo rankų.

– Štai ir ji. Mano mažylė! – jis pabučiavo jai į skruostelį, o Reičelė apsivijo rankutėmis tvirtą jo kaklą. – Pasiilgau tavęs, dukrele, – tarė jis tokiu švelniu balsu, kad Dorotėja net susigraudino. Paskui pažvelgė į žmoną ir kiek pavėluotai pridūrė: – Ak, ir tavęs.

– Taip, taip, ir aš tavęs pasiilgau, nenaudėli.

Bet moteris neprieštaravo, kai Henris dar sykį ją pabučiavo, vis dar ant vienos rankos laikydamas penkiametę meiliai besivaipančią Reičelę. Dorotėja paėmė vyro kelionkrepšį, o kita ranka apkabino jį per juosmenį. Trijulė ėmė brautis per minią, o virš jų galvų žvangėjo kėlimo gervės, į orą trūktelėjusios didžiulį krovinį, grandinė.

– Ar kitus *keiki** pardavei? – paklausė Henris, sumojęs, kad nematyti vyresniųjų jo vaikų.

– Jie mokykloje. Reičelei taip pat reikėtų ten būti, bet...

– Kur lankeisi šį kartą, tėti?

– Ogi visur. Vienas laivas buvo nuplukdęs į Japoniją ir Kiniją, o šis stabtelėjo Australijoje, Naujojoje Zelandijoje, Samoa...

– Gavom tavo laišką iš Samoa!

Ilgai negaišdama Dorotėja surengė puotą Henrio grįžimo proga. Jos brolis Vilas atnešė kokius devynis kilogramus dryžojo tuno,

* Vaikai (hav.).

pakliuvusio į jo tinklus tą rytą; Henrio sesuo Florencija pagamino gardžiausio *haupia* pudingo, kuriam nepagailėjo kokosų kremo; Reičelė padėjo savo mamai ir tetai Flo suvynioti į plačialapės kordilinos lapus šviežią jautieną ir kiaulieną, kurios tėtis nupirko Tinkerio turguje. Mėšos jie nebuvo regėję jau daug savaičių.

Tą vakarą į Kalamų namus sugužėjo daug draugų ir giminaičių. Svečiai juokėsi, valgė, dainavo ir pasakojo istorijas. Kaip ir dažniausiai per tokius susibūrimus, Reičelė sėdėjo įsitaisiusi ant savo aukšto, ilgakojų dėdės Pono – vyresnio tėčio brolio Kapono Kalamos, Vaimanalo plantacijos darbininko, – kelių.

– Ei, štai ir mylimiausia mano dukterėčia! – tarė jis, pakeldamas Reičelę ant rankų. – Dar neištekėjai? – mergaitė rimtai papurtė galvą. – Kodėl ne? – nesutriko Ponas. – Tokia gražuolė! Jei dar lauksi, liksi senmerge! – šitaip erzinama Reičelė iš paskutiniųjų stengėsi nesusijuokti, o Ponas ėmė ją kutenti. Kai ji, nevaldomai krizendama, susirangė jam ant kelių tarsi gyvačiukė, jis pasakė: – Matai, juk visai smagu?

Vėliau namiškiai apspito Henriį, ir jis išdalijo dovanas, kurių visados parveždavo iš tolimų uostų. Jos buvo paprastos, kuklios, pagal jūreivio išgales, bet Henris turėjo nepaprastai gerą skonį ir kaskart išrinkdavo tai, kas visus sužavėdavo ir nudžiugindavo. Dorotėjai Henris įteikė gražų vėrinį iš daugybės mažų, netaisyklingos formos perlų, kuriuos tenykščiai nardytojai išgraibė iš vandenyno dugno Rarotongoje. Sara susijaudino gavusi sidabrinus auskarus iš Naujosios Zelandijos, nors juose sulydyto sidabro nebūtų pakakę užplombuoti ir danties. Kimas buvo apdovanojamas kuniškos dėlionės dėžute, Benui atiteko viena paveikslėlių knygelė iš Tokijo ir viena iš Honkongo.

Reičelė tikrai žinojo, ką jai parvežė tėtis. Kaip visada lėlę iš kurios nors jo aplankyto šalies. Ji jau turėjo *sakura-ningio*, „vyšnių lėlę“ iš Japonijos; dvi misionierių lėles iš Kinijos; ir skudurinę

lėlytę, kurią jai nupirko tėtis San Fransiske per paskutinę savo kelionę į Ameriką. Kokią lėlę gaus šįkart? Reičelė vos galėjo nustygti, kai tėtis iš lagamino ištraukė paskutinę dovanų dėžutę.

– O šita Reičelei, – tarė jis, – iš Japonijos.

Mergaitė nusiminė. Japonišką lėlę jau turi! Ar tėtis tai pamiršo? Stengdamasi nuslėpti nusivylimą, atvožė dėžutės dangtį, nuplėšė vyniojamąjį popierių, į kurį buvo susukta lėlė...

Ir išvydo tai, kas turėjo *būti* lėlė. Suglumusi spoksojo į dėžutės vidų, o ten pūpsojo... *kiaušinis*. Didelis medinis kiaušinis, ant kurio buvo ištaipyta apkūni būtybė be kaklo, apsigobusi skara, vilkinti žieminiai drabužiais – tikra druckė moterišku veidu. Hilda Storulė?

Reičelė nustebo, koks tas kiaušinis sunkus, bet jis ją pakerėjo.

– Kas *tai*? – paklausė mergaitė.

Tėvas ją subarė:

– Tu neatidarei dovanos! – jis pirštu parodė į kiaušinį. – Viena ranka laikyk už dugno, kita paimk už galvos ir trauk.

Reičelė padarė kaip liepiama ir pašoko kiaušiniui trūkus į dvi dalis ir iš jo iškritus antram kiaušiniui! Šis mažesnis panėšėjo į žmogų su nupieštais ūkininko drabužiais, bet kai Reičelė ėmė jį apžiūrinėti, tėvas mostelėjo pirštu.

– Čia dar ne viskas!

Atvėrusi antrą lėlę, Reičelė aptiko *trečią* kiaušinį, vaizduojantį mergaitę.

Visi juokėsi, matydami Reičelės miną, kai ji rasdavo vis mažesnes ir jaunesnes lėles, iš viso jų buvo septynios, o paskutinė – suvystytas kūdikis iš kietmedžio.

– Ši lėlė vadinama *matrioška*, – paaiškino tėtis. – Lėlytės susideda viena į kitą. Ji rusiška.

– Bet tu sakei, kad iš Japonijos.

– *Nupirkau* ją Japonijoje. Japonija – Rusijos kaimynė. Ar tau patinka?

Reičelė džiugiai nusišypsojo.

– Ji graži, tėti.

Tą vakarą Reičelė naujoms viena į kitą sudedamoms lėlėms kruopščiai rinko vietą lentynoje, kurią atstojo dėžė, atlikusi nuo kavos. Ant jos jau rikiavosi kitos lėlės. Toliausiai kairėje buvo įkurdinta vyšnių lėlė, daili kabuki šokėja su žalio šilko kimono, laikanti mažytę vėduoklę. Šalia jos glaudėsi kinų misionierių lėlės: geltonodė *amah*, arba medicinos sesuo, ant kupros nešanti taip pat geltonodį kūdikį. Šalia sėdėjo skudurinė lėlytė iš Amerikos, putluti kūdikis mielu apvaliu lyg mėnulis veideliu, ją Reičelė kartais pasiimdavo į lovą. Prisiminusi tėtį sakius, kad Japonija yra Rusijos kaimynė, Reičelė įtaisė *matriošką* prie japoniškos vyšnių lėlės, tada žengtelėjo atgal grožėdamasi savo lėlių kolekcija.

Staiga už nugaros išgirdo pažįstamą balsą.

– Juk ji dera prie kitų?

Reičelė atsigręžė. Tarpduryje stovėjo tėtis.

– Mama sako, kad dabar turi sukalbėti maldelę ir patyliukais šmurkštelėti į lovą.

– Sara dar neatsigulusi.

– Ji ateis, kai nusipraus.

– Ar man padainuosi prieš miegą?

Šitai buvo dar vienas senas jų įprotis.

Tėtis šyptelėjo.

– Pirmiausia pasimelsk.

Reičelė, paskubomis išbėrusi vakarinę maldą, nekantraudama liuoktelėjo į lovą. Tėtis uždarė duris, prisitraukė kėdę prie dukters lovos ir atsisėdo.

– Na ir kokią dainą norėtum išgirsti?

Kiek pagalvojusi Reičelė atsakė:

– „Viskis Džonis“.

Tėtis vogčia dirstelėjo į užvertas duris, paskui – į Reičelę.

– O gal „Pargriauk žmogų“?

– „Viskis Džonis“! – užsispyrė Reičelė.

Jai paklusęs, Henris atsiduso. Palinko į priekį ir tyliai uždainavo:

Ak, viskis yra žmogaus gyvenimas,

Viskis mano Džoniui.

Ak, gersiu viskį, kai tik galėsiu,

Viskį, Džoni.

Prastas viskis mane pribaigia...

„Viskis mano Džoniui!“ – pritarė jam Reičelė.

Jiems sutraukus du posmus, Reičelė sukikeno, ir tėtis, taip pat juokdamasis, paplekšnojo jai per plaštaką.

– Mano dainingoji dukrelė, – išsišiepė jis ir pabučiavo jai į kaktą. – Dabar miegok.

Reičelės vokai apsunko, akys užsimerkė. Jaukiausiai susirangiusi po vilnone antklode, tą naktį ji ramiai miegojo sapnuodama, kad plaukia škuna per jūrą į Rytus patirti nuotykių.

Mokykla buvo netoli namų, Forto gatvėje, didelis vienaaukštis pastatas, apjuostas baltintos statinių tvoros, stovėjo vešlios aukštųjų skėtarų lajos pavėsyje. Turėjo ilgą verandą ir baltą medinę kolonadą, todėl būtų visai pritikęs pietų Virdžinijoje. Grįžus tėčiui, rytas joje prasidėjo įprastai. Mokiniai sukalbėjo „Tėve mūsų“, savo mokytojai chorą padainavo „Labas rytas jums“. Tada atsivertė gramatikos vadovėlius ir su panele Volis kartojo abėcėlę. Bet netrukus klasės tarpduryje pasirodė kita mokytoja, žilaplaukė havajietė.

– Panele Volis, ar galėčiau trumpam įsiterpti? – šiaip gana šaltakraujiška, susitvardanti, šiandien ši moteris buvo išbalusi, priblokšta, susigraudinusi. – Mokiniai, turiu jums... pranešti žinią. Man nepaprastai liūdna pasakyti, kad mūsų karalius... – jos balsas užlūžo. – Karalius Kalakaua... mirė, – ji lyg ir ketino viską paaiškinti smulkiau, deja, neįstengė, todėl tepasakė: – Susiklosčius tokioms aplinkybėms, mokyklos direktorius Skotas visus mokinius paleido iš pamokų.

Mokytoja nuskubėjo į kitą klasę ir per pradinę mokyklą tarsi banga nuvilnijo jos pranešta žinia.

Mokiniai pamažu išslinko iš mokyklos. Dulkę lietus, tvyrojo pilka migla, atrodė, lyg dangus verkia kartu su žmonėmis, Reičelės sutiktais gatvėse. Priblokšti ir susisieloję jie spietėsi mažais būreliais, kartais gaivališkai pratrūkdavo bendra rauda, kokios Reičelė dar nebuvo girdėjusi. Smarki sielvartinga rauda, kuri, rodės, vienu metu kilo šimte širdžių. Neslepama kančia išgąsdino mergaitę ir ji pardūmė namo, tačiau ir ten rado gaudžiai verkiančius mamą su tėčiu. Reičelė, kuri dar nebuvo susidūrusi su mirtimi, mėgino juos paguosti, nors nelabai suprato, kodėl tai daro.

– Nurimk, mama. Neverk, tėti.

Dorotėja apkabino dukterį toliau liedama ašaras, o Reičelė pamanė, kad ir ji turėtų pravirkti, taigi ėmė ašaroti kartu.

Lapkritį karalius išvyko geros valios kelionėn į Jungtines Valstijas – svarbiausią Havajų prekybos partnerę ir daugelio čionykščių gyventojų tėvynę. Karaliaus pavaldiniai jau daug savaitių laukė jo sugrįžtant iš San Fransisko *USS Charleston* laivu. Šį rytą oficialus miesto stebėjimo punktas „Deimantinės Galvos Čarlis“ pastebėjo tą laivą, plaukiantį Honolulu link, pasiruošusį išmesti inkarą, bet jo vėliavos buvo nuleistos iki pusės stiebo... Tai reiškė vienintelį dalyką. Žinia atskriejo iš Deimantinės Galvos ir greitai pasklido po visą šalį tarsi šešėlis, dengiantis saulę;

šventiniai plakatai ir vėliavos, pasitinkančios Kalakaua, buvo nu-
plėštos, o vietoj jų pakabintas gedulingas juodas krepas.

Karaliaus kūnas buvo iškilmingai pašarvotas Iolani rūmuose penkiolikai dienų, per kurias beveik visi Honolulu gyventojai ir daug atvykėlių iš kaimyninių šalių atėjo atiduoti paskutinę pa-
garbą velioniui. Šeši Kalamos šeimos nariai daug valandų stovė-
jo prie rūmų eilėje su tūkstančiais kitų žmonių, kad galėtų greitai
vorele praeiti pro savo monarcho karstą.

Paaiškėjo, kad karalius mirė nuo *haole* ligos, lėtinio nefrito. Minioje stoviniuojantiems senyviems žmonėms ši netektis liūd-
nai priminė, kas nutiko karaliui Kamehamehai II ir karalienei. Juodu pasiglemžė tymai, kuriais užsikrėtė per kelionę į Angliją. Pirmąsias iš *haole* ligų – sifilį ir gonorėją – atplukdė į Havajus besišypsanti, žavi kapitono Kuko įgula. Netrukus atkeliavo ir ki-
tos: cholera, gripas, tuberkuliozė, kiaulytė, difterija. Vienas rau-
pų protrūkis pražudė šešis tūkstančius gyvybių. Havajiečiai, pen-
kis šimtmečius gyvenę labai izoliuotai, buvo visiškai neatsparūs
šioms naujoms per prekybą ir kitas kultūras plintančioms epi-
demijoms. Prieš atkeliaujant Kukui, Havajuose gyveno daugiau
kaip ketvirtis milijono čiabuvių; po šimto metų jų liko maždaug
šešiasdešimt tūkstančių.

Kalakaua žmonės gedėjo ne vien savo mirusio karaliaus.

Niekas šito nesuprato geriau už Henriį, kuris jau buvo regėjęs
keturių karalių mirtį. Kai galų gale jis su šeima pateko į rūmus,
išgirdo chorus giedant gedulingas giesmes, plačiose prašmatnio-
se menėse aidint ritualines raudas. Bet gėlėmis išpuoštą sosto
menę gaubė ori tyla. Abipus karsto stovėjo dvidešimt nusiminu-
sių patarnautojų, rankose laikančių karališkas lazdas. Reičelei jos
panėšėjo į išstypusias palmes, kurios, užuot išleidusios lapus, už-
siaugino plunksnas. Ant karsto, padaryto iš čionykščio medžio,
spindėjo sidabrinė karūna, jis buvo užklotas auksiniu apsiaustu

iš plunksnų, tviskantis kaip saulė. Prie jo prisiartinę Kalamos anapus storo stiklo plokštės išvydo pažįstamą Davido Kalakaua profilį su žandenomis, jo galva ilsėjosi ant pagalvės, tarytum jis būtų ramiai miegojęs.

Staiga Henrio akys paplūdo ašaromis. Jis prisiminė pranašystę, paskleistą vyriausiojo žynio Kaopulupulu prieš daugiau nei šimtą metų. Oahu valdovui jis pasakė, kad karalių giminystės linija nutrūks Vaikiki ir kad kraštas pereis į žmonių, atvykusių iš užjūrio, rankas. Netrukus Oahu ir Maujį užkariavo kariuomenė, perplaukusi jūrą, o vėliau ji užėmė ir Havajus. Dabar Henris pasvarstė, ar tik nesipildo kita pranašystės dalis ir karalių giminystės linija greitai nutrūks.

Slinkdami pro karstą Henris su Dorotėja pirštų galais palietė stiklą, bet netrukus juos laukan išstūmė kiti gedėtojai, einantys iš paskos.

Vasario penkioliktąją, niūrų sekmadienį, karalius atgulė amžinojo poilsio, bet prieš tai sosto menėje įvyko paprasta, kukli anglikonų ceremonija, o lauke aplink rūmus rangėsi ilga miestiečių, tarp kurių buvo ir Kalamos, eilė. Kai apeigos baigėsi, didžiulė laidotuvininkų procesija iš Iolani rūmų iškilmingai patraukė į Karalių mauzoliejų Nuuanu slėnyje. Po daugybės metų Reičelė prisimins vos kelis iš daugybės šimtų tos eisenos dalyvių: deglo, simbolizuojančio Kalakaua karaliavimą, nešėjus, „deglą, liepsnojančią vidurdienį“, dabar jau užgesusį; atbulai pabalnotą juodą karaliaus žirgą, kuris risnojo žemai nunarinęs galvą, lyg irgi būtų sielvartavęs; žmones, lydinčius karaliaus katafalką, kuri supo dvi kolonos ryškiomis plunksnomis apsikaišusių nešikų; ir kariatą, vežančias karaliaus našlę karalienę Kapiolani ir jo seserį Liliuokalani, nūnai tapusią Havajų pirmąja valdove. Vos karaliaus karstas buvo išgabentas iš rūmų, orą sudrebino uoste stovinčių linijinių laivų *Charleston* ir *Mohican* pabūklų salvės, jų kanonada

išreiškė pagarbą velioniui kartu su baterija ant Pančboulo kalvos. Tuo pačiu metu sugaudė visų miesto bažnyčių varpai. Reičelė prispaudė plaštakas prie ausų; triukšmas kone kurtino, bet ji niekad nepamirš to galingo ir didingo garso. Iš rūmų išėjus paskutiniams oficialiems iškilmingos eisenos dalyviams, prie jų prisijungė mirusiam karaliui brangiausi žmonės – jo pavaldiniai. Daug šimtų paprastų havajiečių, stovinčių aplink rūmus, pajudėjo paskui tarsi koks iš žmonių nupintas laidotuvių vainikas, kuris pamažu išsivyniojo eisenai kopiant į žalias, virš Honolulu dunksančias kalvas.

Reičelė suprato tik tiek, kad mirtis – tai kelionė, panaši į tėvo išplaukimą jūron. Jos tėtis visada sugrįždavo, todėl jai buvo sunku įsivaizduoti, kodėl negalėtų grįžti ir karalius. Taigi karstui nutolus mergaitė pakėlė ranką ir jam pamojo, kaip modavo savo tėvui įlipus į laivą, kuris, pasukęs į atvirą jūrą, išnykdavo anapus pasaulio pakraščio.

Ta akimirka kaip visada atėjo per greitai. Tėtis, namie pabuvęs šešias savaites, vėl turėjo išplaukti, šįkart į San Fransiską, o paskui – į Pietų Ameriką. Henris, daugybę laiko praleidžiantis toli nuo vaikų, labai stengdavosi į vieną ar du įtemptus mėnesius sutalpinti tiek veiklos, kiek jos būtų pakakę ir pusmečiui. Su vaikais žvejo-davo krevetes Nuuanu srovėje ar čiuoždavo bangomis Vaikiki paplūdimyje. Leistas į pastarąją pramogą turėjo slapta, nes mama pritarė misionierių draudimui plaukioti banglentėmis, jie šį sportą laikė niekam tikusiu, bedievišku užsiėmimu. Tėtis, sugalvojęs kokią nors dingstį, išsivesdavo vaikus, pasiimdavo didelę visžalės sekvojos banglentę, išstremtą į savo draugo Samio namą, ir, pagavęs pirmą į krantą vilnijančią bangą, ant jos paeiliui plukdydavo savo atžalas mokydamas senoviško „slydimu bangomis“ meno.

Kitą dieną tėtis, visus susisodinęs į seną išklibusį vežimą, nударdėjo devynis kilometrus vingiuotu keliu iki Tantalo kalno, stūksančio virš miesto. Žvyrkelis vinguriavo tarp žemai nusvirusių medžių, jų lapija vietomis buvo tokia tanki, kad atrodė, lyg važiuotum lapų tuneliu. Oras buvo malonus, dvelkė priemoliu. Nusigavę į aukštai įrengtą stebyklą, jie susėdo ir suvalgė atsigabentą vakarienę; Reičelė spoksojo į žalią V raidės formos slėnį, žemiau jo išsibarsčiusius mažyčius lyg lėlių Honolulu namelius ir ilgą pakrantės lankstą nuo Deimantinės Galvos iki Kalihio įlankos. Apimta jaudulio ir nuostabos, kad išsyk tiek daug regi, ji žvelgė į ploną liniją, skiriančią mėlyną vandenyną nuo mėlyno dangaus, ir suprato, kad kažkur anapus tos ribos plyti jos tėvo aplankyti tolimi kraštai, vyšnių lėlių, *matriošku*, skudurinių lėlių apvaliais kaip mėnulis veidais ir mažų geltonodžių *amahs* šalys.

Tėčio išvykimo dieną visa šeima išvažiavo kartu į uostą – Reičelė sėdėjo mamai ant kelių priekyje, o Benas, Kimas ir Sara krėtėsi svyruojančio vežimo gale. Tėtis sustojo plačioje pasivaikščiojimų gatvėje palei pakrantę, jo vaikai, nutaisę narsias, orias minas, palydėjo jį į „Mariposą“, visi tylomis nusprendę neišlieti nė ašarėlės.

Bet staiga nuo priplaukos prieš pat juos atsklido siaubinga kančios persmelkta dejonė, lyg kas būtų perskaitęs slaptas jų mintis, išvelgęs slepiamą jų liūdesį ir garsiai tai išreiškęs. Ir aimnavo ne vienas žmogus, o daugybė; aimanai nuščiuvus, netrukus pratrūko kita, kildama ir leisdamasi lyg vėjas. Henris ir Dorotėja žinojo, kad tai nebuvo vien dejonė, bet skambėjo ir havajietiškas žodis: *auwē*, „ai“. *Auwē! Auwwayy!* (Ai! Ai!)

Dejonės skambėjo taip pat kaip sielvarto ir netekties raudos, kurias Reičelė girdėjo tą dieną, kai karalius sugrižo namo.

- Mama, – išgąstingai paklausė ji, – ar mirė ir karalienė?
- Ne, vaikeli, ne, – atsakė Dorotėja.

Dešimtoje prielaukoje švartavosi nedidelis, aplamdytas ir nutrintas tarp salų plaukiojantis garlaivis *Mokoli'i*. Anapus medinės užtvaros spaudėsi minia pakrikusių žmonių, dūsaujančių ir giedančių laidotuvių giesmę, o tuo metu kitus žmones – jaunos ir senus, vyrus ir moteris, daugiausia havajiečius ir kinus – policija varė į senąjį garlaivį, kuriuo buvo gabenami galvijai. Kartais vienas kitas iš žmonių, besigrūdančių už atitvaro, ištiesdavo ranką norėdamas paliesti kurį nors lipantįjį į laivą: vyras mėgino sugriebti moterį, vaikas – savo mamą, draugai paskutinį sykį spaudė vienas kitam ranką.

- *Ma'i pākē*, – tyliai burbtelėjo Kimas.
- Kas? – paklausė Reičelė.
- Jie raupsuotieji, žiople, – įsiterpė Sara. – Plaukia į Moloką.
- O kas tas raupsuotasis?

Kažkas iš minios į vandenį sviedė gėlių *lei**, tačiau, priešingai nei byloja legenda, šie keleiviai niekad nepasiekė Honolulū.

- Jie serga, mieloji. Labai serga, – paaiškino mama.

Reičelė nesuprato. Tie žmonės atrodo visai sveiki; jie beveik nesiskyrė nuo tų, kurie stovėjo kitapus užtvaros.

- Jeigu jie ligoniai, kodėl niekas jais nepasirūpina? – paklausė Reičelė.

Atsakymo ji nesulaukė; žodžiui „raupsuotasis“ vis dar kybant drėgmės prisotintame ore, Dorotėja pirštais suspaudė Reičelės pečius ir nusuko ją nuo *Mokoli'i* garlaivio.

- Eime. Eime! Visi einam!

Henris ir Dorotėja nuvedė vaikus nuo prielaukos, tolyn nuo nelaimėlių, dūlinančių į nešvarų garlaiviuką, procesijos,

* Girlianda (hav.).

tolyn nuo juos apraudančios minios, lyg jie jau būtų mirę; bet jie negalėjo pabėgti nuo žmonių aimanų ir verksmų, liūdno choralo, kuris juos persekiojo tarsi koks graudus vaiduoklis iki pat „Mariposas“.

Auwē! Auwwaay! Ai, ai...